

61. Iğdır yöresi halk inanışlarında nazardan korunma nesneleri¹

Oğuz DOĞAN²

APA: Doğan, O. (2022). Iğdır yöresi halk inanışlarında nazardan korunma nesneleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 1030-1043. DOI: 10.29000/rumelide.1222216.

Öz

Yaşamını düzene oturtmaya çalışan birey bu idealini yerine getirmek amacıyla içgüdüsel olarak çeşitli eylemlere girişmektedir. Dış kaynaklı olduğu düşünülen tehlikelerin çeşitliliği düzen kurmak için alınması muhtemel önemlerin de niteliğini değiştirmektedir. Anlamlandırılmayan hastalık, sakatlık veya farklı olumsuzluklar karşısında çaresizlik yaşayan birey, yaşadıklarına bir karşılık bulma düşüncesiyle hedefine “nazar”ı yerleştirmektedir. Böylelikle bu kişiler başından geçen talihsizlikleri bilincinde anlamlandırarak kendini ruhsal açıdan sağaltmanın yollarını aramaktadır. Soyut anlamda nazarla kavramlaştırdığı kötü gücü etkisizleştirmek için de bazı nesnelere koruyuculuğuna sığınmaktadır. Bu bağlamda nazar inaniş ve uygulamalarının yaygınlık gösterdiği alanlardan olan Anadolu’da da kötü güç ve varlıkların üstesinden gelmek amacıyla günlük yaşamda çeşitli nesnelere istifade edilmektedir. Nazar inanişinin görüntü düzeyinde çeşitli nesnelere üzerinden varlığını sürdürdüğü Iğdır ve yöresindeki uygulamalar da bu açıdan oldukça dikkat çekicidir. Bu yörede yaşayan kaynak kişilerle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bilgiler ışığında nazardan korunma nesnelere halk inanışları içerisindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen saha çalışmalarıyla evlerinde ve işyerlerinde nazarlık bulunduran kişilerle mülakat gerçekleştirilmiş ve söz konusu nesnelere hangi amaçlarla ve ne gibi durumlarda kullandıkları hakkında bazı bilgiler elde edilmiştir. Bunun yanında görüşme yapılan kişilerden sözlü olarak onay alındıktan sonra nesnelere fotoğrafları çekilerek çalışmaya eklenmiştir. Son olarak çalışmayla ayrıca yörede geleneksel işlevini yerine getiren nazarlıkların eski Türk inanışlarıyla olan ilişkisi ve bu nesnelere barındırdığı sembolik mesajların da ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Nazar, Iğdır, kalak, koç boynuzu, üzerlik

Objects of protection from the evil eye in the folk beliefs of Iğdır region

Abstract

An individual who is trying to put his life in order instinctively undertakes various actions in order to achieve this ideal. The variety of dangers that are considered to be external causes also changes the nature of the precautions that are likely to be taken to establish order. A person who experiences helplessness in the face of an incomprehensible illness, disability, or various negativities places the “evil eye” on his target with the idea of finding a response to what he is experiencing. Thus, these people seek ways to heal themselves spiritually by making sense of their misfortunes in their consciousness. He takes refuge in the protection of some objects in order to neutralize the evil power that he conceptualized with the evil eye in the abstract sense. In this context, various objects are used in daily life in order to overcome evil forces and beings in Anatolia, which is one of the areas where

¹ ETİK: Bu makale için Iğdır Üniversitesi, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunca 07.09.2022 tarihli, 2022/14 sayılı kararlar ve oybirliğiyle etik uygunluk raporu verilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Edebiyatı ABD (Iğdır, Türkiye), doganoguz32@gmail.com, ORCID:0000-0002-7752-8378 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 21.10.2022-kabul tarihi: 20.12.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1190285]

evil eye beliefs and practices are widespread. The practices in Iğdir and its region, where the evil eye belief continues to exist through various objects at the image level, are also quite remarkable in this respect. It has been attempted to ascertain the position of the objects of protection from the evil eye in folk beliefs in light of the information received from interviews with the source people who reside in this region. With the field studies carried out within the scope of the study, interviews were conducted with people who have amulets in their homes and workplaces, and some information was obtained about the purposes and situations of using the objects in question. In addition, after verbal approval was obtained from the interviewees, photographs of the objects were taken and added to the study. Finally, it is also aimed to reveal the relationship between the amulets, which execute their traditional function in the region, with old Turkish beliefs and the symbolic messages that these objects contain.

Keywords: Evil eye, Iğdir, kalak, ram horn, uzerlik

Giriş

Toplumsal düzlemde yaşamını sürdüren birey; hayatının belirli dönemlerinde çeşitli sıkıntılar, olumsuzluklar, hastalıklar veya başarısızlıklarla karşı karşıya kalabilmektedir. Karşılaştığı bütün bu durumların niteliği de yaşadığı hayata bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Birey, kısır bir döngü şeklinde tekrar eden olumsuzluklara zamanla nedenler aramaya başlamaktadır. Yaşadıkları karşısında somut deliller elde edemeyen birey, başarısızlıklarının ve rahatsızlıklarının kaynağını metafiziksel unsur veya olgulara bağlama eğilimi göstermektedir. Ortak bilince sahip olan insanlık, metafiziksel olduğunu düşündüğü bu olumsuz enerjiyi farklı adlandırmalarla tanıdık kılarak onu toplumsal alana taşımaya çalışmaktadır. Anadolu halk inanışlarında “nazar” olarak adlandırılan olgu, geniş kitleler tarafından kabul görmekte ve etkisine inanılmaktadır. Nazar, bazı kişilerin bakışlarında var olduğuna inanılan zararlı güç yoluyla; insana, hayvana veya bir nesneye bakmakla; canlılar üzerinde hastalık, sakatlık ve ölüm, nesnelere üzerinde ise çatlama, kırılma gibi bir etki oluşturmasıdır. Böylesi durumların gerçekleşmesinden sonra halk arasında “nazar değdi” ya da “kem göze uğradı” gibi deyimler de kullanılmaktadır (Boratav, 1984: 104). Nazar sahibi olan kişiler; kendilerinde olmayan özellikleri başkalarında gördüğünde genellikle kıskançlık duygusuna kapılarak hareket etmektedirler. Bazen de nazarın, kişilerin yakınlarına duyduğu aşırı sevgi sonucunda ortaya çıkabileceği de düşünölmektedir (Çıblak, 2004: 105). Nitekim nazar değdiren gözlerin veya sözlerin sahibi, kem olsun ya da olmasın dışardan bakan, seslenen, dokunan bir başkasıdır; böylece kendi varlığını karşıya geçiren, bulaştıran, saflığa, güzelliğe ve zenginliğe karşı olumsuz tutumlara sahip olan kişidir (Taburoğlu, 2021: 9). Bir yönüyle nazar, eksiklik veya farklılık taşıyanın, muhtemel hasediyle dolmuş gözlerini kullanarak yarattığı bir tür “sihir”dir (Taburoğlu, 2021: 15). İçerisinde bulunduğu durumdan uzaklaşmak isteyen kişi veya kişiler, gizli güçleri olduğuna inandığı çeşitli varlık ve nesnelere koruyuculuğuna sığınmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda halk, nazardan korunmak ve nazar sonucu oluştuğuna inandığı hastalıklardan kurtulmak için korunma tedbirleri ve tedavi şekilleri bulmuştur (Acıpayamlı, 1962: 17). Nazarın değmesine engel olmak ve olası nazarın etkisinden korumak için yerine getirilen en yaygın uygulama “nazarlık” bulundurmak ve bununla birlikte çeşitli söz kalıplarını söylemektir (Ekici- Fedakar, 2014: 42).

Görüntü düzeyinde nesnelere üzerinden varlığını sürdüren nazar inanışının, toplumsal bellek içerisinde yaşatıldığı alanlardan biri de İğdir ve yöresidir. Geçmişin derin yaşanmışlıklarını yansıtan nazardan korunma nesnelere, yöredeki yaşam alanlarının koruyucusu olma misyonunu günümüzde de üstlenmektedir. Nesnelere güvende hissettirici fonksiyonundan istifade eden yöre insanı, bir bakıma

atalar kültürünün bilincini de yaşatmaktadır. İçinde bulunulan çağın değişen ve dönüşen koşullarına rağmen yöredeki insanlar tarafından kullanılan koç boynuzu, üzerlik otu, kalak, köpek kafatası ve köpek dışkısı gibi nesnelere geleneksel rolünü oynamaya devam etmektedir. İnsanlar yaşadıkları olumsuzluklar karşısında zihinlerinde hazır bulundurdıkları bu gibi nesnelere kendilerini ruhsal mânâda rahatlatmaya çalışmaktadır. İnsanlar aynı zamanda geçim kaynaklarını da bu nesnelere yardımıyla nazardan koruduğunu düşünmektedir.

Çalışma 22.08.2022 ve 30.08.2022 tarihleri arasında Iğdır ve yöresinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında pek çok kaynak kişiyle görüşme sağlanmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda nazardan korunma nesnelere ve bunların işlevleri hakkında anlatılanların benzer olduğu görülmüştür. Bu tespitten hareketle çalışmanın sınırlılığı da göz önüne alınarak nazarlıklar hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olan belli sayıdaki kaynak kişiden derlemeler yapılmıştır. Nitekim söz konusu kişilerin anlattıkları, yörede genel kabul görmekte ve bu inanışlar doğrultusunda nazarlıklar günlük yaşam içinde yer almaktadır. Saha çalışması için Iğdır Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Başkanlığı'ndan E-37077861-900-77673 no'lu etik kurul onayı alınmıştır. Ayrıca kaynak kişilerden sözlü izin alınarak derleme faaliyetlerine başlanmıştır. Kaynak kişilerden derlenen bilgiler, izinleri dâhilinde ses kayıt cihazıyla kayıt edilmiş ve mahremiyet ilkesi doğrultusunda dijital ortamda muhafaza edilmiştir. Nazardan korunma nesnelere örneklem bağlamında ele alınması yöredeki yaygın kullanımından ve nesnelere günlük yaşamda yüklenen mistik değerden kaynaklanmaktadır. Sosyo- ekonomik durumları fark etmeksizin yöreden kişilerin, yaşamlarının pek çok yerinde söz konusu nesnelere istisna etmeye çalıştığı saha çalışmaları neticesinde yerinde tespit edilmiştir. Mevcut durum yöre insanının tutum ve eylemlerini de şekillendirmektedir. Bunun önemli göstergesi de yaşam alanlarının odak noktalarına konumlandırılan nazarlıklardır. Sözü edilen nazarlıklar yöre insanının sosyo- kültürel yapısının bir gerçeği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Iğdır yöresi halk inanışlarında nazardan korunma nesnelere

Yörede nazardan korunma ve nazarın etkilerinden arınmak için kullanılan önemli nesnelere başında üzerlik otu gelmektedir. İnsanlar olası tehlikelerin önüne geçmek amacıyla üzerliği, iplere dizerek evlerinin genellikle eşik olarak tabir edilen kapı önlerine asmaktadır. Bunun dışında üzerlik, yılın belirli dönemlerinde yörede toplanarak müstakil evlerin girişlerinde yer alan direklerle de demet halinde bırakılmaktadır. Sözü edilen uygulamaları eski Türk inanışlarının yansımaları olarak ele almak mümkündür. Nitekim üzerlik otunun ve ondan yapılmış tütsünün koruyucu ve kurtarıcı olacağı inancı, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Karakalpakistan, Azerbaycan, Kafkasya ve Ön Asya'da da bulunmaktadır. Bahsi geçen bitkiye dayalı inanış ve ritüeller Türk toplulukları arasında geniş bir uygulama alanına sahiptir (Kalafat, 2007b: 51). Azerbaycan Türklerinde üzerlik otu özellikle kutsal kabul edilmektedir. Bundan dolayı üzerlik, gelinlerin çeyizlerine bağlanmakta ve çocukların üzerinde tütsü olarak gezdirilmektedir. Evlerin çeşitli yerlerine asılan üzerlik sayesinde nazardan korunmaya çalışılmaktadır. Ayrıca tütsülenen üzerlik otu, nazarın etkisinden arınması için hastaya koklatılmaktadır. Bu bitki halk hekimliği kapsamında felç, göz hastalıkları ve uykusuzluk durumlarında da kullanılmaktadır (Hacıyeva, 1997: 128). Özbek Türklerinde de doğum sırasında anne adayının başucuna bırakılan ve ona koklatılan nesnelere biri üzerliktir. Bunun dışında bebeği kötülük ve olumsuzluklardan korumak için elbisesine nazarlık takıldıktan sonra annenin ve bebeğin beşiğinin etrafında üzerlik tütsüsü gezdirilir. Anne ve bebeğin üzerinde üzerlik tütsülenirken, "Al Hazar, Hazar Osman veya Isırık- Isırık (üzerlik) bin bir derde ısırık" sözleri tekrar edilmektedir (Kalafat, 2007a: 138). Ayrıca Türkmenlerde kötü niyetli olduğu düşünülen biri eve gelirse, onun nefesinden ve nefesinden korunmak için, o kişi gittikten sonra, üzerlik otu yakılmakta ve evde tütsüsü doluşturılmaktadır (Kalafat,

2007a: 204). Bu bağlamda Güney Sibirya Türklerinin geleneksel dünya anlayışında “tös” (özel nesne) sembollerinin evin iç düzenindeki rolü oldukça önemlidir. Zira ongon türündeki bu kült nesnelere yerleştirildikleri yer ister evin içi, isterse dışı olsun koruyucu iyelerin yansıması veya onlarla aynı amacı taşıması için kullanılmaktadır. Bu nesnelere, mekânın korunmasını güvenceye almakta ve insanın yaşadığı yerin sınırlarını güçlendirmektedir. Hatta bu anlayışta evin sınırları; “benimsenen” mekânın koruma altında olduğunun ve insan topluluğunun birlik ve beraberlik içerisinde yaşamını sürdürdüğünün bir göstergesidir (Lvova vd. 2013: 82). İğdir ve yöresinde üzerliğin konumlandırıldığı yerler genellikle evlerin eşikleridir. Dış dünyadan gelen “yabancı”yı karşılayan üzerlik, bir bakıma olumsuzluk veya kötülük durumlarında kalkan olma işlevini üstlenmektedir. Çünkü eve gelen kişilerin bakışlarına maruz kalan ilk nesne duvardaki üzerlik olmaktadır. Yöre insanına göre dışardan haneye gelen kişilerde var olduğu düşünölen kötü enerjinin üzerlik yoluyla boşaltıldığı düşünölmektedir (KK. 9). Böylece olağan tehditlerin önüne geçilerek yuvanın dinginliği korunmaya çalışılmaktadır. Ayrıca yaşam alanlarına asılan her bir nesne, mekâna yüklenen özel anlamı göstermesi açısından da oldukça önemlidir.

Görsel 1. İplere dizilip kapının yanına asılan üzerlik

Görsel 2. Eşiğe asılan Üzerlik

Kaynak kişilerden Ali şıkbaş, atalarından gördüğu uygulamayı devam ettirdiğini söylemektedir. Hem evinin duvarına hem de bahçesindeki direğe, nazara gelmemek ve kötölüklerden kaçınmak için üzerlik astığını belirtmektedir (KK. 4). Nazarın kimden geleceğinin bilinmemesi nedeniyle teyakkuz halinde olan insanın nazardan koruduğuna inandığı nesnelere göze çarpan bir yerde konumlandırması bu sebeptendir (Kızıldağ, 2022: 434). Nazar sadece kıskançlık sonucunda ortaya çıkmamakta, aynı zamanda sevgi ile veya güzellikle bakıldığında da ortaya çıkmaktadır. Çocuklarını nazar ettiğine inanılan anne ve babalardan da anlaşılacağı üzere, bu güce sahip olan kişilerin etki alanını geniş tutmak gerekmektedir. Kişinin en yakınları dahi kem göze sahip bir “başkası” niteliğine dönüşebilmektedir. Bütün bu gerekçeler de yeryüzünü, kişinin varlık alanına bakan gözlerle dolu tekensiz bir yer haline getirmektedir (Taburoğlu, 2021: 12). Bahsi geöen düşünöceden hareketle nazarın varlığına ve gücüne inanan yöre insanı bazen kendi kendilerini de nazar ettiklerini belirtmektedir:

“Olan zamanda yaylaya hayvanlarımı görmeye gittim. Yaylaya giderken yanımda ilçeden yaşlı bir adam vardı. Yaylaya vardığımda hayvanların sırayla geldiğini gördüm. Bahsettiğim yaylada ilçedeki hemen hemen bütün insanların hayvanları vardı. Sürü sırasıyla gelip geöti. Son olarak benim

kuzularım geldi. Ben de bunun üzerine yanımdaki yaşlıya dönerek obadaki en güzel kuzular benim, en iyi benim kuzularım geliyor dedim. Bunu dememle birlikte sürüden bir kuzu, koşarak kendini büyük bir taşa vurdu ve uçurumdan yuvarlanarak mundar oldu. Yaşlı adam, bana dönüp; sende öyle bir nazar var ki, dağa baksan dağ yıkılır dedi (KK. 3).

Varlık alanının sınırlarını nazarı engellediğine inandığı nesnelere korumaya alan birey, böylece yaşadığı mekânda birlik ve beraberliği sağladığını göstermektedir. Daha önceden belirtildiği gibi nazarı değdiği inanan kişilerin en büyük özelliği kendinde olmayan bir özelliği kiskanması ve bunun sonucunda bakışlarına olumsuzluklar yüklemesidir. Evi ile ontolojik bir ilişki kuran kişiler, geliştirdikleri böylesi pratiklerle nazara gelebileceğini düşündüğü huzurunu güvence altına almayı amaçlamaktadır.

Görsel 3. Yöredeki evlerin duvarlarına, bahçe direklerine ve işyerlerine asılan üzerlik demeti

Üzerlik otu ayrıca yeni alınan araba, arsa veya hayvanların da nazara uğramaması için kullanılmaktadır. Bunun dışında haneden birileri hastalandığı zamanlarda da üzerlik otu muhafaza edildiği yerden alınarak bir tabağın içinde yakılmaktadır. Yakılan üzerlikten çıkan duman ve koku, yeni alınan unsurların veya hastalanan kişilerin üzerinde gezdirilmektedir. Böylece yeni alınan mal varlıklarının

korunması veya hastalanan kişilerin de üzerindeki ağırlıktan kurtulması amaçlanmaktadır (KK. 9). Üzerlik, sözü edilen durumlarda kişi ve çeşitli unsurların üzerinde gezdirilirken yörede (Azerbaycan ve Anadolu'da da varyantları olan) şu mani söylenmektedir:

Üzerliksen Asarsan	Üzerlik dene dene
Azar derde dermansan	Üzerlik evden sene
Üzerlik olan evde	Pis gözle bakanın
Yedi kada savarsın (KK. 1)	Gözü bu ottan yana (KK. 1)

Türk halk inanışları içerisinde kadim bir geçmişe sahip olan “ateşle arınma” ayini; Anadolu'da herhangi birine nazar değmesi halinde, bir soba küreği ateşin nazara gelen kişinin başının üzerinde çevrilmesi ve Kuran'dan bazı ayetlerin okunması durumunu hatırlatmaktadır. Ateşle arınma ritüelinin hem şeklen, hem de ruhen devam etme biçimi sözü edilen eylemin bir sonucudur. Çünkü her iki durumda da kötü şeylerden temizlenme ya da arınma düşüncesi bulunmaktadır (Harva, 2015: 395). Zira ateş ve dumanın iyi bir temizlik yöntemi olduğu düşüncesiyle eski Türk topluluklarında avcılar sık sık silahlarını ve avladıkları hayvanları ateşin dumanıyla tütsülemişlerdir. Yakutlar, kirlenmiş olduğunu düşündüğü gölde balık avlamadan önce, yıldırım düşmüş bir ağacın kıymıklarını yakıp gölü tütsülemiş ve böylece onun temizleneceğine inanmışlardır (Harva, 2015: 187). Hakaslarda “erdem” adı verilen bir otun yakılarak, tütsü yapıldığı ve bununla cinlerin veya kötü ruhların kovulduğu düşünülmüştür (Kalafat, 2004: 66). İğdır'da da üzerlik otunun tütsülenerek benzer bir anlayış çerçevesinde insanlar tarafından kullanıldığı görülmektedir. Kaynak kişiler üzerlik otu için şunları söylemektedir:

“Üzerlik otunu nazarlık için kullanırız. Üzerliği yeni doğan bebeğin altında, hayvanlarımızın bulunduğu ağların içinde onlara nazar değmesin ve ağırlık çökmesin diye yakarız. Yaktığımız üzerliğin dumanını ve kokusunu iyice onlara veririz. Bunun yanında üzerlik otunu evlerin duvarlarına da asarız. Benim evin duvarında ve bahçesinde de üzerlik asılı durmaktadır” (KK. 4).

“Çeşitli korkuları olan küçük çocukların söz konusu korkularını yenmeleri için de üzerlik yakılır. Korkan çocukların bu bitkiden çıkan dumanı ve kokuyu içine çekmesi beklenir. Bu uygulamaların hepsi atalardan kalmıştır. Onlardan gördüklerimizi günümüzde devam ettirmekteyiz” (KK. 1).

“Bu üzerlik nazara karşıdır. Bizim evin duvarında bulunmasının nedeni de kötü gözü engellemek içindir. Ayrıca çocuklarımızın başına dışarda bir kötülük gelmemesi için bazı durumlarda onlar evden çıkmadan başlarında üzerlik yakarım. Bu onları kazadan ve beladan korur. Bunu annem bizlere yapardı. Ben de şimdi çocuklarıma yapmaktayım” (KK. 5).

“Üzerliği dağdan toplayıp getiririm. Evimizde bir kötülük olduğunda veya çocuklar hastalandığında onu evin içerisinde yakarım. Bir de hayvanların ayaklarının altında yakarım ve üzerlerinde gezdiririm. Küllerini de alıp evin ve ağlın etrafına serpiştiririm. Böylece kem gözlerin etkisini kırarım” (KK. 6).

Kaynak kişilerin verdiği bilgilerden anlaşılacağı üzere İğdır'da nazara karşı yerine getirilen pratiklerin eski Türk inanışlarıyla bağlantılı olduğu görülmektedir. Nazardan korunma ve kaçınma uygulamaları aynı zamanda sahip olunan hayvanları, evi ve arsaları da kapsamaktadır. Bunların etrafında üzerliğin tütsülenerek gezdirilmesi Türk kolektif ruhunun günümüzde de kendini yaşatmasının bir örneğidir. Harva (2015: 189), Türk toplulukları arasında ateşin hastalıklardan korumada çok önemli bir rol üstlendiğine dikkat çekmektedir. Nitekim salgın hastalık dönemlerinde Yakutların yıldırım düşmüş bir ağacın kıymıklarından sürtme yoluyla ateş yakıp, elde edilen ateş yardımıyla evleri, insanları ve hayvanları arındırdıklarını belirtmektedir. Ayrıca hayvanlarda hastalığın ortaya çıkması ihtimaline karşı ahırların önünde yeni bir ateş yakılarak hayvanların bu ateşin üzerinden geçmelerinin sağlandığını ve üzerlerine kavrulmuş un serpiştirildiğini dile getirmektedir. Yörede geçim kaynağı olarak görülen hayvanların; ölümlerden, hastalıklardan ve sakatlıklardan korunması için ahırlarda üzerlik otu yakılmaktadır. Üzerlik otu tütsülenerek hayvanların üzerinde gezdirilmekte ve tütsünün hayvana veya

ahıra sirayet etmesi amaçlanmaktadır. Uygulama sonunda kalan üzerlik külü, ahırın içine ve çevresine serpiştirilmektedir. Böylece sınırı belirlenen alanın içindeki hayvanlar olumsuzluklara ve kötülöklere karşı korunmaya çalışılmaktadır.

Bayat (2006: 256), Şamanların tütün içmesinin veya tütün dumanını hastaya üflemesinin bir tedavi tekniğı olduğunu söylemektedir. Araştırmacı; yeraltı dünyası ruhlarının tütün kokusunu çok sevdikleri hakkındaki Şaman anlatılarını da bu duruma kanıt olarak göstermektedir. Tedavi amacıyla yapılan uygulamayla, hastanın bedenine giren kötü ruh, tütün kokusuna dayanamayarak bedeni terk etmekte ve tütünü koklamak için Şamanın yanına gelmektedir. Bu sayede Şaman da onları geldikleri yere geri göndermektedir. Ruhların beğenisini kazanan tabak (tütün) kokusu, bir nevi Şamanın ruhlara sunduğı saçı konumundadır. Böylesi geleneksel Şaman tedavi yöntemleri çeşitli değışimler geçirerek günümüze kadar ulaşmıştır. Temelde benzer olan tedavi yöntemleri yöreden yöreye değışiklik göstermektedir. Yörede çeşitli korkulara sahip olan küçük çocukların korkularını yenmeleri için üzerlik kullanılmaktadır. Nazar sonucu kötü ruh ve varlıkların etkisine girdiğı düşünölen çocukların, bahsi geçen etkilerden kurtulmaları için üzerlik tütsülenerek dumanından ve kokusundan istifade edilmektedir. Ayrıca hastalanan insan veya hayvanların sağığına kavuşması için de üzerlik yakılmaktadır. Sözü edilen bütün bu durumlar yukarıda anlatılan Şaman tedavi yöntemlerinin birer yansımaları olarak yörede varlığını sürdürmektedir.

Ayrıca üzerlik otu, yörede Nevruz bayramının önemli sembollerinden biri olarak görölmektedir. Nevruz bayramında insanlar toplu halde çeşitli oyunlar oynarken yörede “bereli kadın” denilen kişiler tarafından üzerlik otu yakılarak tütsülenmektedir. Kadınlar yaktıkları üzerlik otunun dumanını oynayanların üzerinde gezdirmekte ve yıl boyunca bu kişilerin olumsuzluklardan etkilenmemesini amaçlamaktadır. Bereli kadınlar halk tarafından sevilen kişilerden oluşmakta ve yaptıkları işi gönüllü olarak yerine getirmektedir. Iğdır ve yöresinde “Selbo” “Çatan” ve “Ayten” adlı yaşlı kadınlar her Nevruz’da üzerlik otunu yakarak insanların üzerinde gezdirmektedir. Ayrıca Nevruz’da oynanan Köse Köse oyunundaki Kasaba Şerifi de bazen üzerlik yakarak gelen misafirlerin üzerinde gezdirme görevini üstlenmektedir (KK. 8). Bilindiğı üzere Nevruz’un temelinde “yeni ve yenilenme” anlayışı bulunmaktadır. Her şeyden önce böylesi günlerde insanlar, toprak ananın yeşermesini, canlanmasını ve güzelleşmesini kutlamaktadır. Bu törenlerde kadınlar daha neşeli ve aktiftir. Ayrıca böylesi mevsim bayramları bir bakıma dişil dayanışmanın, sevincin ve mutluluğun kutlaması olarak karşımıza çıkmaktadır (Özdemir, 2006: 19). Diğere mevsim bayramlarında olduğu gibi doğayla geliştirilen ilişkinin bir sonucu olarak toplumların kültürel eylemleri de şekillenmiştir. Yöredeki Nevruz kutlamalarında kadınların özellikle üzerliğı tütsüleyerek gelen kişilerin üzerinde dolaştırması yukarıda bahsi geçen anlayışla ilişkilidir.

Üzerliğin yakılarak tütsülenmesi bir diğere yönüyle ateş kültü temelinde yapılan ateşle sağıaltım veya arınma düşünöncesinin karşılığıdır. Göktürkler döneminden itibaren görölen “ateş üzerinden atlama, duman içinden geçme, tütsüleme (evin veya hayvanların)” gibi eylemler günahlardan, kötölöklere (kötü ruh, uğursuzluk, şanssızlık, zararlı canlılardan) ve hastalıklardan kurtulmak amacıyla toplumsal mânâda yerine getirilen uygulamalardır (Özdemir, 2006: 24). Yörede bereli kadınların yerine getirdiğı tütsülemeyle birlikte kötölöklere, uğursuzlukların ve şanssızlıkların önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Toplumsal mânâda “nazar” olgusuyla açıklanan söz konusu durumlar üzerliğin dumanıyla ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Böylece yeni yıla ruhsal açıdan arınarak ve yenilenerek girildiğine inanılmaktadır. İnsanların, kokusu keskin bir nazarlık yardımıyla; kem sözü ve bakışı engellemeye çalıştığı sıklıkla görölen durumlardandır. Karşı- nazar yaratmaya dönük uygulama olan nazarlıklar farklı maddesel ve simgesel biçimlerde olabilmektedir. Bazen kötü bakışlara karşı kokulu tütsüler ya da

duman yayan bitkiler de kullanılmaktadır. Genzi dolduran üzerlik bitkisinin dumanı ve kokusu, kem bakışları kendi etkili özü altında bir bakıma “duyulur” olmaktan çıkarmaktadır. Bu kokularla bakışı perdelenen nazar sahibi, karşısında böylece kiskanacağı bir şey bulamamaktadır (Taburoğlu, 2021: 19). Yaşamın önemli bir geçiş dönemi olan evlilikle alakalı törenlerde üzerlik söz konusu anlayış doğrultusunda kullanılmaktadır. Nitekim İğdir’ın Melekli Beldesi’nde kına gecesi, nişan ve düğünlerde kapının hemen yanında üzerlik tüsülenerek gelenlerin bu dumanı koklaması ve içinden geçmesi beklenmektedir (KK. 2).

Atalardan öğrenilip yerine getirilmeye devam eden uygulamalardan biri de kalaktır. Kalak denilen uygulama, büyük baş hayvanların dışkılarından yapılan ve daha çok yakılacak malzeme olarak kullanılan tezeklerden oluşmaktadır. Toplanan tezekerler “kerme” şeklinde üst üste konulmakta ve bir yığın meydana getirilmektedir. Ortaya çıkan bu yığının üzerine evler temizlenirken kullanılan süpürge dikilmektedir. Kış aylarına kadar süpürge kalağın üzerinde bırakılmaktadır. Bu işlemin amacı nazardan ve olası kötülüklerden kaçınmaktır. Kem göz kalağa baktığında, kötü enerji oraya yönelmekte ve böylece asıl olanın korunduğu düşünölmektedir. Bundan ötürü de evin dirliği ve birliğinin sağlandığına inanılmaktadır (KK. 6).

Görsel 4. Kalak ve Süpürge

Türk halk inanışlarında ev ve evin çevresi olağanüstü güçlere karşı korunması gereken varlık alanlarındandır. Nitekim eski inanışa göre evin gerçek sınırları olan kapı, duvar ve duman boşluğu, insanın hem günlük yaşamında, hem de törenlerinde oldukça önemlidir. Bazı durumlarda “kendilik” mekânının sınırlarının özel olarak simgelendiği görölmektedir. Bu gibi uygulamalarla bir bakıma yaşanın bölgenin dışına çıkılmaktadır (Lvova vd. 2013: 85). Yörede yapılan kalak, bahçenin içinde oluşturulmaktadır. Oluşturulan kalak bir bakıma kişilerin veya ailelerin kendilerine ait olan özel sınırlarını simgelemektedir. Kerme yığınının üzerine bırakılan süpürge, yükseltisinden ötürü evin sınırlarını ve mevcut varlık alanını aşmaktadır. Ayrıca kalak uygulamasının sembolik anlamlar taşıyan bir diğer nesnesi de süpürge dir. Karadağ (1989: 71), süpürgenin yararlı bir temizlik aracı olmasının yanında şeytanın rakibi olduğunu belirtmektedir. Nitekim süpürgeyle evden atılan kir ve pisliliğin, kötü ruhlar için barnak konumunda olduğuna inanılmaktadır. Bir kadın evi süpürdüğünde aynı zamanda kötü ruhları da temizlediği düşünölmektedir. Bazı halk inanışlarında süpürge, yeni doğum yapanları kötü ruh ve şeytana karşı koruma maksadıyla kullanılmaktadır. Nazar ayrıca sınırları belli bedenler içerisinde saklı bir sonsuzluk kaynağı olarak gözlerden demonik güçleri yeryüzüne taşımanın yollarından biridir. Bu nedenlerden ötürü şeytan çıkarmaya dönük edimlerde de nazarlıklar veya

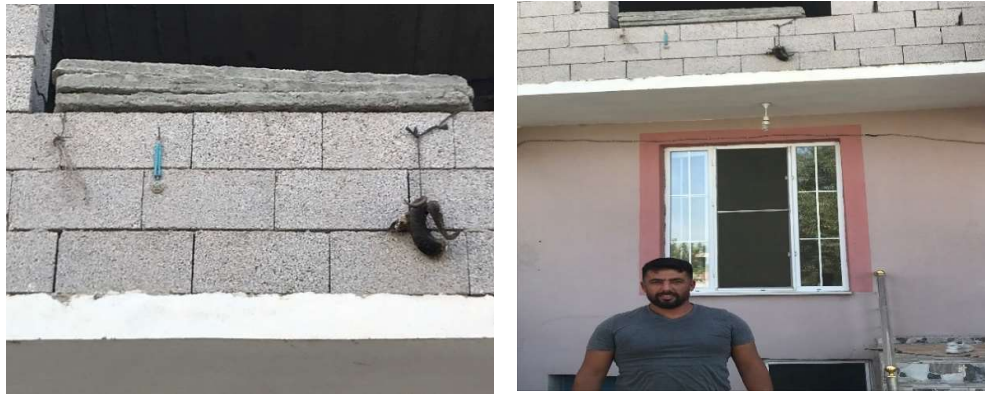
muskalar kullanılmaktadır. Nazarı ya da şeytani bir gücü kovmak arasındaki sınır çoğu zaman belirgin olamamaktadır. Şeytan, kendi yarattığı kem etkilerden ayrı düşünülmediği için bakışlardaki nazar, aynı zamanda bir kirlilik ve kötülük belirtisidir (Taburoğlu, 2021: 13). Oluşturduğu yapıyla kendi sınırlarını belirleyen yöre insanı, kalağın üzerine diktiği süpürgeyle sembolik açıdan göndermelerde bulunmaktadır. Kişiler böylece hem evlerini kötülük ve olumsuzluklardan arındırdığını hem de varlık alanının sınırlarını belirlediğini nesnelere sembolik dili üzerinden anlatmaya çalışmaktadır.

Tarihsel düzlemde bakıldığında eski Türk topluluklarında Gök Tanrı'ya sunulan kurbanlar arasında koyun veya beyaz koç bulunduğu bilinmektedir. Nitekim eski Çin kaynaklarında Tabgaç boyunun, Gök Tanrı ayini olarak yürüttüğü törende ak buzağı, koç ve atları kurban olarak seçtiğinden bahsedilmektedir. Günümüzde dahi Şaman inancına sahip topluluklarda gök için düzenlenen törenlerde beyaz koyun ya da oğlak tercih edilmektedir. Bu hayvanlar atalar ruhu veya Şamanizm'de kötü ruhlardan korunmak için kurban edilmektedir. Özellikle koç, gökle ilgili kabul edildiğinden uygun olarak kullanılmış ve güç, kuvvet ya da alplik simgesi olmuştur (Çoruhlu, 2002: 150). Göktürklerdeki yuğ törenlerinde; ölen kişinin yakınları, bazı kurbanlar getirerek mezarın etrafını dönmekte ve yüzlerini bıçaklamaktadır. Taşlardan höyük yapıldıktan sonra bir direk dikilerek kurban edilen at ve koçun başları buraya asılmaktadır (Esin, 2001: 166). Hazar Türklerinin de evlerin giriş kapısına nazara gelmemek için geyik ve koç boynuzu astıkları bilinmektedir (Gür- Soykan, 2013: 130). Iğdır ve yöresinde nazar sonucu ortaya çıkabileceğine inanılan olumsuzluklara maruz kalmamak amacıyla bahçe kapılarına ve evlerin duvarına koç boynuzu asılmaktadır. Bu uygulamadaki odak noktası yaşam alanına açılan bahçe kapılarıdır. Evin sınırlarını geçen misafir, kendisi için yeni bir dünyaya adım atmakta ve ev sakinleriyle iletişim kurmaya başlaması ile birlikte geçici olarak bu dünyaya dâhil olmaktadır (Lvova vd. 2013: 83). “Yabancı” olarak geldiği eşikte karşılaştığı nesne olan koç boynuzu, varsa kişideki olumsuzlukları etkisiz hale getirme misyonunu üstlenmektedir. Kaynak kişiler, dışardan gelen kişilerin ilk karşılaştığı nesnelere nazara karşı önemine dikkat çekmektedir. Onlara göre bu nesnelere bir bakıma bütün kötü düşünceleri ve kişinin bakışlarındaki nazarı üzerine çekerek etkisizleştirmektedir (KK. 2). Yörede kapının çevresinin dış dünyaya -yani yabancı diyara ve ölümler dünyasına- yakınlığı inancının kaynağı Tıva Türklerinin geleneksel dünya inanışlarına dayanmaktadır (Lvova, 2013: 79). Arınma ve temizlenme gerektiren eşik/kapı insanlaşmış mekânın ilk sınırınıdır. Türklerde ve Moğollarda, kapının sınır işlevleri, genel anlamda benzer özellikler taşıyan yasaklar ve kuralları getirmektedir. Bu düşünceden hareketle Hakaslarda kendisiyle birlikte kötü ruhları getirmesin diye eve giren insan, sağ eliyle arkasından kendini yellemektedir. Çoğu zaman kapı aşılmaz engel özelliğinde olan bir nesnedir. Tıva Türkleri, evin üzerinden kötülüğü uzak tutmak için statü açısından aşağı olduğunu düşündüğü kişileri eşige yakın tutmamaya çalışmışlardır (Lvova vd. 2013: 83). Koç boynuzu, Anadolu'nun çeşitli yörelerinde de benzer işlevlerinden ötürü kullanılmaktadır. Örneğin Mersin'de evlerin kapısına nazara karşı koç boynuzu asılmaktadır. Zira yörede koç boynuzunun sivri uçlarıyla tehlikeli bakışları bertaraf edeceğine inanılmaktadır (Çıblak, 2004: 113). Dünyalık yaşamda maddi ve manevi ideallerini gerçekleştiremeyen kişiler, hedeflerine ulaşan diğer insanlara bazı durumlarda kıskanma güdüsüyle yaklaşabilmektedir. Halk böylesi durumlarda çoğunlukla nazarın ortaya çıktığına inanmaktadır. Geçmiş inanışların günümüzdeki bir yansıması olan bu düşüncelerden hareketle yörede sınırları belirlenmiş olan yaşam alanlarına koç boynuzu yerleştirilmektedir.

Görsel 5. Yörede kapı ve duvarlara asılan koç boynuzları

Ayrıca kaynak kişilere göre koç boynuzu bereketi, gücü ve üremeyi temsil etmektedir. Bu hayvan yörede temel geçim kaynağı olarak görüldüğünden her daim bolluğun ve bereketin karşılığı olarak kabul edilmektedir. Evin geçimine katkı sağladığı için kutsanarak sosyal yaşamın içerisine dâhil edilmiştir (KK. 8). Koç boynuzunun en önemli işlevi evi kazadan, beladan ve kötülüklerden korumasıdır. Çünkü koç boynuzu evi ve evdeki huzuru nazar etmek isteyenlerin kötü bakışlarını bertaraf etmektedir (KK.3). Yörede yeni bir ev veya yapı inşa edildiğinde ilk olarak kapısına nazara karşı koç boynuzu asılmaktadır. Evlerin ya da işyerlerinin kapısında asılı duran koç boynuzu bir bakıma kötülüklerle karşı kalkan görevi görmektedir (KK.4).

Görsel 6. Yeni Yapılan Evin Duvarına Asılan Üzerlik, Göz Boncuğu ve Koç boynuzu

Görsel 6.'da görüldüğü üzere yeni yapılan evin duvarına nazardan korunmak için üzerlik, göz boncuğu ve koç boynuzu asılmıştır. Görselde yer alan kaynak kişi, koç boynuzunu yeni yapılan evlere ve satın alınan arsalarla nazara karşı gelmek için astıklarını söylemektedir. Kendilerinin de yakın zamanda görselde bulunan evi yaptırdığını ve ölen annesinin nazardan kaçınmak için evin duvarına bu nesnelere astığını belirtmektedir. Kaynak kişi gözlerini dünyaya açar açmaz büyüklerinden bu gibi gelenekleri öğrendiğini ve kendisinin de bunları ömrü yettikçe yapacağını söylemektedir (KK.7).

Yörede ölen köpeklere ait kafatası çeşitli işlemlerden sonra alınarak bostanların girişlerine asılmaktadır. Bu uygulama da nazardan korunmak için gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda Anadolu halk inanışlarında kemiklere büyük önem verildiği bilinmektedir. Mersin, Hatay ve Diyarbakır'da tarladaki ürünlerin nazara gelmemesi için bağ veya bahçenin ortasına bir sırt dikilerek üzerine köpek veya diğer hayvanların kafatası bırakılmaktadır (Çıblak, 2004: 113). Sivas'ta ise iyi ürün veren tarlalara nazar değmesin diye, hayvanlara ait kafatasının yanı sıra dikilen sırğa köpeğe ait kemikler de asılmaktadır (Üçer, 1997: 175). Özellikle yılan kılıcı, geyik kemiği veya boynuzu, köpek kemiği vb. gibi nesnelere insanlar arasında uğurlu kabul edilerek büyü, tütsü ve ilaç maksatlı olarak kullanılmaya çalışılmıştır (Eyüboğlu, 1987: 158). Eski Türk topluluklarında görülen ve odağında kemik olan uygulamalardan biri de "Abaki" adı verilen korkuluk düzeneğidir. Nazardan korunmak için meyve ve sebze bahçelerine dikilen bu korkuluk, bir ağacın ucuna köpek, kurt, at, sığır, koyun, keçi gibi hayvanların kafatası bağlanmasıyla meydana getirilir. Söz konusu hayvanların seçilmesinin nedeni bu hayvanlarda var olduğuna inanılan güçten istifade etme inancından kaynaklanmaktadır (Kalafat, 2004: 41- 42). Bu hayvanların gücünden istifade etme inancının temelini Türk düşün sistemi oluşturmaktadır. Zira bu sistemde "Cedey" adlı Altındağ'ın koruyucusu olan bir tanrıdan bahsedilmektedir. Cedey, yedi köpeğiyle birlikte bu koruma görevini yerini getirmekte ve kıyamet gününü beklemektedir (Uslu, 2014: 217). Ayrıca Çuvaş Türklerinde ev iyesinin iki yardımcısı olduğuna inanılmakta ve bunlardan biri de genellikle beyaz bir köpek kılığında tasvir edilmektedir (Uslu, 2014: 240). Eski inanışlarda sahibine sadık olmalarıyla bilinen ve onu felaketlerden kurtaran köpeklerin varlığına ayrıca değinilmektedir. Orta Asya masallarında böylesi köpekler için "gök kuyruklu köpek" tanımlaması kullanılarak kurt yelesi yerine bu hayvanların kuyruğu gökleştirilmektedir (Ögel, 2010: 42). Bunların yanında halk inanışlarında köpeğin uluması kötü ruhları görebildiğine yorumlanmıştır (Kalafat, 2004: 96) Nazar sonucu ortaya çıktığı düşünülen metafiziksel unsurlara inanan yöre insanı, kötü ruh ve olumsuzlukların bostandan içeri girmesine izin vermeyeceği düşüncesiyle kapının girişine köpeklere ait kafatasını bırakmaktadır. Köpeğin sadakati ve ruhunun ölümsüz olacağı düşüncesiyle bu korkuluk düzeneği oluşturulmaya çalışılmaktadır. Böylece halktan kişiler bostandaki mahsulün veriminin bol olacağına ve bereketinin kaymayacağına inanmaktadır (KK. 8).

Hayvanlar da tıpkı insanlar gibi bir takım zararlı dış etkilerin tehdidine maruz kalabilmektedir. Bu varlıkların da nazar ve kara büyüden hışmına uğramaması için çeşitli tedbirlere başvurulmaktadır (Örnek, 1966: 124). Yörede nazardan korunmak ve kem gözlerden sakınmak için kullanılan nesnelere biri de köpek dışkıdır. Çevrede bulunan köpek dışkısı yerden alınarak bazen bir poşet ya da bir bez parçasına sarılmaktadır. Etrafı özenle sarılan dışkının üstünden bir ip geçirilerek hayvanların bulunduğu ağılnın kapı girişine asılmaktadır. Bu uygulamanın nedeni geçim kaynağı olan hayvanlara kem göz sahibi kişilerden gelebilecek olası olumsuz etkileri engellemektir. Hayvanların üremesi ve süt vermesi nazara gelebilecek önemli durumlardandır. Bunun dışında hayvanların olumsuz enerji sonrası hastalanmaması veya otlatma süresince başına bir hal gelmemesi için de ağılnın girişine köpek dışkısı bırakılmaktadır (KK.3). Köpek dışkısı ayrıca kırık çıkan çocuklara nazar değmemesi için de kullanılmaktadır. Yukarıda bahsedildiği gibi toplanan dışkı bebeğin kıyafetine tutturulmakta ve böylece nazarın önüne geçilmeye çalışılmaktadır (KK. 1). Benzer bir uygulamayı Sivas'ta da görmek

mümkündür. Yörede gök mavisi bir bezin içine üzerlik, şap, göz taşı, sarımsak dibi, yılan kemiği, çörek otu, tavuk pisliği, köpek dışkısı, köpek kılı gibi maddeler konularak bir çıkı yapılmakta ve hazırlanan bu çıkı çocuğun omzuna tutturulmaktadır (Üçer, 1997: 167).

Yöre insanı atalarından görerek öğrendiği nazar uygulamalarını devamlılık algısı içerisinde günümüzde de yerine getirmektedir. Böylece bütün olumsuzlukların ve kötülüklerin üstesinden gelmeyi amaç edinmektedir. Sınırlarını belirlediği yaşam alanlarını nazarlıklarla güvenceye alan kişiler bir bakıma ruhsal açıdan da bütünlüğünü koruyarak kendini geleceğe taşımaktadır. Nitekim atalarının derin tecrübelerine sarılan yöre insanı yaşadığı mekânla bir ilişki kurarak birlik ve beraberlik içinde günlük yaşam alanlarını koruduğunu düşünmektedir. Kötü enerji ve karamsarlığı engellemek veya sözü edilen olguların neden olduğu durumları ortadan kaldırmak, kültürel ve sosyal yaşamın bir parçası konumuna erişmiş olan nesnelere üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Sonuç

Olumsuzluklara ve kötü enerjiye karşı alınan önlem, kişisel varlık alanını korumaya yönelik bir güdünün sonucudur. Sınırlarını belirlediği yaşam alanında varlığını sorunsuz olarak sürdürmeyi amaçlayan insanoğlu, olası tehditlere karşı da kendini güvende hissetmeyi istemektedir. Bu bağlamda duyuşal bilginin dışında var olduğu düşünölen öncelikli tehdit nazardır. Nazarın varlığına inanan ve olası sonuçlarından kaçınmaya çalışan kişiler önleyici tedbirler almak amacıyla bazı ritüel ve uygulamalara başvurmaktadır. Toplumsal deneyimler sonucu şekillenen bu uygulamalarla kendini rahatlatmaya çalışan kişilerin sığındığı öncelikli unsur nazara karşı koruduğuna inandığı çeşitli nesnelere dir. Günlük yaşam içinde kullandığı nesnelere aracılığıyla ruhsal mânâda kendini sağaltma ihtiyacı, modern zamanlarda da varlığını sürdürmektedir. Nazar inanışının halk arasında yaygın olarak hayat bulduğu alanlardan biri de İğdır'dır. Zira yörede yaşam alanlarının farklı yerlerine konumlandırılmış olan nazarlıklar barındırdıkları gizil anlamlar ve taşıdığı zengin kültürel değerler bakımından incelenmeyi gerektirmiştir.

Yörede yapılan saha çalışmalarında nazardan korunmak veya nazar sonucu ortaya çıktığı düşünölen olumsuzlukları ortadan kaldırmak için üzerlik otu, koç boynuzu, kalak, köpek kafatası veya dışkısı gibi çeşitli nesnelere kullanıldığı görölmüştür. Nazardan kaçınma amacıyla yapılan bu uygulamalar eski Türk inanışlarından izler taşımaktadır. Temel geçim kaynağı daha çok tarım ve hayvancılık olan yöre insanı, sahip olduğu hayvan ve arsalarını korumak için söz konusu bu nesnelere kullanmaya çalışmaktadır. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde nazar inanışının insanlar arasındaki yaygınlığı dikkat çekmiştir. Özellikle kapılara, bahçelere ve işyerlerine asılan nesnelere görüntü düzeyinde toplumsal ruhu yansıtan unsur olma konumundadır. Belirli yaşam alanlarına asılan ya da bırakılan nesnelere dışardan gelen kişilerde varsa olumsuzlukları ve kötülükleri üzerine çekerek nazarı etkisizleştirdiğine inanılmaktadır. Nitekim göröşölen bütün kaynak kişilerin özellikle belirttiğı durum, söz konusu inanışla bu nesnelere kullandığıdır. Geçmişini yansıtan böylesi nesnelere adeta yöre insanının kendini olumsuzluklara karşı koruduğu bir kalkan niteliğindedir. Yöre insanı ev, işyeri, ağıl ve arsalarında bulundurmaya çalıştığı bu nesnelere ruhsal açıdan kendilerini rahatlatmaktadır.

Yapılan çalışma kapsamında tespit edilen durumlardan biri de yörede yaşayan insanların büyük bir kısmının eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyleri fark etmeksizin nazar olgusuna inandıklarıdır. Hatta bazı kaynak kişiler kendilerinde de nazar olduğunu dile getirmektedir. Bu düşöncelerin somutlaşan karşılıkları da nazardan korunma maksadıyla yaşam alanlarına bırakılan nesnelere dir.

Kaynakça

- Acıpayamlı, O. (1962). Anadolu'da Nazarla İlgili Bazı Adet ve İnanmalar. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 20 (1-2), ss. 1-40.
- Bayat, F. (2006). Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı. İstanbul: Ötügen Neşriyat.
- Boratav, P. N. (1984). 100 Soruda Türk Folkloru. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çıblak, N. (2004). Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnanç ve Bunlara Bağlı Uygulamalar. TÜBAR-XV-/2004-Bahar.
- Ekici, M., Fedakar P. (2014). Gelenek, Aktarma, Dönüşüm ve Kültür Endüstrisi Bağlamında Nazar Ve Nazar Boncuğu. Millî Folklor, (101), ss.40-50.
- Esin, E. (2001). Türk Kozmolojisine Giriş. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Eyuboğlu, İ. Z. (1987). Anadolu İnançları Anadolu Mitolojisi İnanç-Söylence Bağlantısı. İstanbul: Geçit Kitabevi.
- Gür, D., Soykan, A. N. (2013). Anadolu Kültüründe Nazar ve Nazarlıklar: Safranbolu Örneği. Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi. V.2. (3).ss. 115-158.
- Hacıyeva, M. (1997). Azerbaycan Türklerinde İnançlar. Gelenek, Görenek, İnançlar Seksiyon Bildirileri. V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Ankara.
- Harva, U. (2015). Altay Panteonu (Mitler, Ritüeller, İnançlar ve Tanrılar). (çev. Ömer Suveren). İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Kalafat, Y. (2004). Altaylar'dan Anadolu'ya Kamizm Şamanizm. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Kalafat, Y. (2007a). Balkanlar'dan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları I. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kalafat, Y. (2007b). Balkanlar'dan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları VII. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Karadağ, M.(1989). Mahalli Türk Evlerindeki Halk Geleneklerinin Anlam ve Fonksiyonları. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2.
- Kızıldağ, H. (2022). Koruyucu Varlığın Hierofanik Yansıması Olarak Nazarı Engelleyen Nesnelere Geçmişten Geleceğe Küçük Asya-Anadolu. Editörler: M. Aça- M. Ali Yolcu., Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Lvova, E. L. vd. (2013). Güney Sibiry Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri (Kainat ve Zaman. Nesnelere Dünyası). (çev. Metin ergün). Konya: Kömen Yayınları.
- Ögel, B. (2010). Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanlar) I. Cilt, 5. Baskı (Tıpkıbasım). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Örnek, S. V. (1966). Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Özdemir, N. (2006). Yeni/lenmek ve Nevruz. Millî Folklor Dergisi. 18 (69), ss.15-27.
- Taburoğlu, Ö. (2021). Nazar (Başkası Nasıl Görür?). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Uslu, B. (2014). Türk Mitolojisi., Ankara: Kamer Yayıncılık.
- Üçer, M. (1997). Sivas Yöresinde Nazarlıklar ve Nazarla İlgili İnançlar. Gelenek, Görenek, İnançlar Seksiyon Bildirileri. V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Ankara.

Kaynak Kişiler

Kaynak Kişi	Ad- Soyadı	Yaş	Eğitim Durumu	Mesleği	Derleme Yeri	D. Tarihi
KK. 1:	Aynur Çevik	1954	Ortaokul	Ev Hanımı	Iğdır/Melekli	28.08.2022
KK. 2:	Asker Çevik	1952	Ortaokul	Emekli	Iğdır/Melekli	28.08.2022
KK. 3:	Garip Evcı	1988	Lise Mezunu	Çiftçi	Iğdır/Karakoyun	25.08.2022
KK. 4:	Ali Şıkbaş,	1949	İlkokul Mezunu	Çiftçi	Iğdır/Karakoyun	25.08.2022

KK. 5:	Gülten Baştaş	1974	İlkokul Terk	Ev hanımı	Iğdır/Karakoyun	25.08.2022
KK. 6:	Sakine Yıldırım	1947	Okur- Yazar Değil	Ev Hanımı	Iğdır/Karakoyun	22.08.2022
KK. 7:	Cafer Toktamışlı	1988	Ortaokul Mezunu	Çiftci	Iğdır/Karakoyun	22.08.2022
KK. 8:	Çoşkun Oluz	1970	Lise Mezunu	Memur	Iğdır	30.08.2022
KK. 9:	Dursun Oğur	1975	Lise Terk	Çiftçi	Iğdır/Karakoyun	22. 08.2022